

РЕЦЕНЗІЇ

ПОЛІТИКО-ПРАВОВА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ЕТНОПОЛІТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ ТА ДЕЗІНТЕГРАЦІЇ У СУЧАСНОМУ СВІТІ

(Рецензія на монографію: Явір В.А. *Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт : монографія.* – К. : Логос, 2018. – 468 с.)

Тема монографії Явір В.А. «Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт» виконана з використанням міждисциплінарного аналізу з урахуванням концептів політології та права і є злободенною з огляду на процеси етнополітичної інтеграції та дезінтеграції в межах глобалізаційної та глокалізаційної парадигми. В ній систематизовані особливості етнополітичної інтеграції та дезінтеграції окремих держав і на їх основі розроблено політико-правовий концепт етнополітичної інтеграції та дезінтеграції, який розглядається авторкою як багаторівневий, діалектичний процес, що включає: 1) об'єднання/роз'єднання етнополітичної системи (етнополітичної спільноти (етносу, нації), держави, міждержавного (наддержавного) об'єднання); 2) налагодження/порушення зв'язків, консолідації/деконсолідації етнополітичної системи під впливом певного етнополітичного чинника. Коло чинників може варіюватися – від захисту національних інтересів до вирішення конкретних етнополітичних проблем, реагування на етнополітичні виклики [с. 409].

Прикметним є те, що у монографії нинішня етнополітична інтеграція та дезінтеграція розглядається не як виключно об'єктивна закономірність етнополітичного розвитку людства, а і як політичні технології. При чому ці політичні технології можуть бути використані в усіх сучасних державах, які мають поліетнічний склад населення. Звісно ж, що це стосується і України, котра, як виявилось у 2014 р. була не готова своєчасно, але ефективно протидіяти дезінтеграційним тенденціям в Автономній Республіці Крим і в окремих районах Донецької та Луганської областей. Нашу неготовність вправно використала путінська Росія, котра анексувала Крим та окупувала ОРДЛО. Наразі, авторка монографії цілком слушно зауважує, що агресія Росії проти України має глибші і триваліші причини, в основі яких, додамо від себе, покладений великодержавницький російський шовінізм, який з метою насадження своєї політики готовий використовувати найганебніші за своєю суттю етнополітичні дезінтеграційні форми та прояви – сепаратизм, агресію, загарбання, іредентизм, анексію, сецесію, котрі, як відомо, до того ж супроводжуються воєнними діями.

Серед інших передумов дезінтеграції України у монографії Явір В.А. проаналізовані: неефективна національна політика, яка не передбачила нейтралізацію загроз територіальної цілісності, що спостерігалися у ряді регіонів України,

національні меншини, яких вимагали автономізації, федералізації тощо; недовіра ряду інститутів, котрі покликані були проводити етнополітичну політику; політична криза, котра поставила під сумнів легітимність центральної влади; експансіоністська зовнішня політика сусідніх держав, насамперед, Росії та її втручання з вимогами федералізації України, надання окремим її регіонам автономії, що сприяло етнокультурному та етнополітичному розколу, що, у свою чергу, призвело до протиставлення Сходу і Заходу унітарної української держави.

У монографії чи не вперше у вітчизняній етнополітології визначається сутність дезінтегрованої держави, як держави «1) на території якої внаслідок конфліктів, війн, добровільного виходу або сецесії частини її території утворилося декілька держав або/ та самопроголошених квазідержавних утворень; 2) частина території якої була анексована іншою державою. Дезінтегрованою є держава, яка розпалася на частини, що мають складні взаємовідносини, зумовлені процесом дезінтеграції, або взагалі не підтримують зв'язків одна з одною» [с. 415].

Запропоновані авторкою монографії напрацювання стосовно розуміння нею етнополітичної дезінтеграції, реінтеграції, рівно як і інтеграції, дозволить наступним дослідникам об'ємніше та глибше вивчити їх особливості в межах будь-якої країни, оскільки її авторський політико-правовий концепт своєрідною науково-методологічною матрицею. Приклад застосування цієї матриці уже застосовано авторкою монографії при аналізі етнополітичних конфліктів, що відбулися у колишніх республіках на пострадянському просторі – Молдові, Грузії, Азербайджані, котрі також втратили частини своїх територій не без «допомоги» Росії і, які, нині, як і Україна, в пошуках етнополітичних інтеграційних та реінтеграційних політико-правових механізмів. У цьому контексті важливим вбачається зроблений авторський аналіз особливостей дезінтеграційно-інтеграційних процесів на Корейському півострові. У монографії наголошено, що дезінтеграція на півострові відбулася примусово в результаті нав'язаної ззовні війни. Тому інтеграційні процеси, що розпочалися останнім часом мають, хоча і довготривалу, але реальну перспективу об'єднання двох Корей. Добре підґрунтя такому об'єднанню сприяє відсутність об'єктивних етнокультурних перешкод для реінтеграції та визначальну роль зовнішнього чинника у виникненні у свій час феномена дезінтегрованої держави.

На високу оцінку, без сумніву, заслугове авторське бачення головних передумов реінтеграції дезінтегрованих держав. Серед них: «...політична воля еліт, економічні переваги об'єднання (що засвідчує процес реінтеграції Кіпру); нейтралізація агресивних намірів сусідніх держав (на що вказує приклад дезінтеграції Грузії); міжнародна співпраця в сфері реінтеграції та міжнародна підтримка територіальної цілісності держави (санкції, миротворчі місії, різні формати переговорів); цілеспрямована етнонаціональна політика, зокрема в питаннях реінтеграції, формування національної єдності, спільної громадянської ідентичності, ідеологія спільного майбутнього штучно роз'єднаних частин у межах однієї нації та держави, що ґрунтується на пріоритетності єдності на роз'єднаність, пошуку спільних цінностей, в тому числі сформованих історично» [с. 416].

Монографія має логічну, добре продуману архітектоніку. Вона складається зі вступу, тематично пов'язаних між собою п'яти розділів, поділених на підрозділи та списку використаних джерел. Висновки до розділів, як і загальні стислі, виважені та переконливі. Зокрема, авторка доводить, що більшість етнічних процесів у сучасному світі слід розглядати як етнополітичні, адже у них етнічність задіяна так само, як і політика. Наразі, у цілому висока оцінка переважної більшості висновків, які містяться у монографії не означає, що усі вони бездоганні, сприймаються однозначно, а, відтак, не потребують уточнення. До таких, насамперед, слід віднести твердження авторки про те, що виникнення відцентрованих тенденцій у Криму є наслідком історичної належності Криму до РРФСР та спільного пострадянського періоду історії, що сприяло формуванню у російської спільноти Криму очікувань так званого «повернення» до складу Росії. З таким твердженням авторки навряд чи можна погодитись, зокрема з «історичною належністю Криму» (і чому лише до РРФСР та спільного пострадянського

періоду?). Якщо говорити про історичну належність, то слід згадати участь українців у війнах за Крим, також пам'ятати і про те, що проект повернення Криму до Російської імперії, до якої входили на той час і українські землі, розробив українець – князь Безбородько, а потім уже за радянських часів українці понад 60 років відбудовували Крим і т.ін. Отже, історична належність Криму до Росії, з нашого погляду, потребує суттєвих уточнень. І ще, з нашого погляду, слід було б у монографії приділити більше уваги ролі громадянського суспільства в інтеграційних та реінтеграційних процесах. Ці та деякі інші уточнення та побажання, у цілому не зменшують цінності рецензованої монографії, яка може бути плідно використана як у подальших теоретичних узагальненнях, так і у практичній роботі відповідних державних управлінських структур. У рецензованій монографії вони знайдуть відповіді на багато питань, пов'язаних з розв'язанням етнополітичних проблем, котрі так актуальні нині для України. Ці відповіді – результат ґрунтовного опрацювання авторкою монографії солідного і різнопланового масиву вітчизняних та зарубіжних джерел і наукової літератури, документів, а також періодичних видань з тим, щоб дати власні оцінки поставлених у монографії проблем.

З огляду на вище викладене можна зробити висновок, що монографія Явір В.А. «Етнополітична інтеграція та дезінтеграція у сучасному світі: політико-правовий концепт» значною мірою актуалізує потребу в подальших дослідженнях проблем, пов'язаних з етнополітичною інтеграцією, реінтеграцією та дезінтеграцією в сучасному світі, і, зокрема Україні, та стане в нагоді всім, хто досліджує чи просто небайдужий до цих проблем.

Микола Обушний